

הרב שלמה דוד כובש
רב דקהילת אופן ישן
(אזבודא)

הרב שלום הלוי הורביץ
רב דקהילת טשארטקאוו
(טעלעקי פלאץ)

הרה"ג ברוך אבערלאנדער
אב"ד
ורב דקהילת חברה ש"ס ליובאוויטש

בס"ד

בדודאפעסט
בדר"ח חשון תשפ"ב

להעמיד דברי הרבי על דיוקם:

ביאור שיטתו של הרבי בקשר לעירובין המתקלקלים לעתים קרובות

א. הרב לוין מפרסם מענה שקיבל מהרבי לפני 40 שנה

ידידי עוז הרה"ג הרה"ח ר' שלום דובער לוין שליט"א מנהל ספריית אגודת חסידי חב"ד ומחבר הרבה ספרים חשובים, ולאחרונה הסידרה החשובה 'דברי שלום' המהווה כעין ביאור ל'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן, פירסם לפני כמה ימים מענה שקיבל מכ"ק אדמו"ר ז"ע לפני הרבה שנים ("אין עליו תאריך, כמדומה תשמ"ב") בענין תיקון עירובין בעיירות.

את המענה רצה הרב לוין לפרסם בשעתו בקובץ 'גדיל תורה' שיצא לאור בעריכתו, אבל הרבי שלל את זה לגמרי, והורה לו: "לא כפשוט".

המענה הזה התפרסם כעובר כמה ימים [באתר COL](#).

ב. מי התיר לגלות רז זה שהרבי הורה לא לפרסמו?!

לכל לראש, אני תמה, הרי הרבי הורה להרב לוין הוראה אישית ברורה שלא לפרסמו, אז למה זה מתפרסם עכשיו?!

ובאם זה מתפרסם במכתבים פרטיים בדוא"ל וזה עובר מיד ליד, מי התיר לפרסמו באתר כמו COL שאלפים ורבות קוראים בו?!

והעובדה שעברו כבר כארבעים שנה מאז שניתנה ההוראה הברורה אינו מבטל את ההוראה.

ודבר זה מזכיר המסופר בגמרא (סנהדרין לא, א), שאפילו אחרי 22 שנה אין לפרסם סוד!

וכך מבואר שם בגמרא:

תנו רבנן, מניין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי – תלמוד לומר 'לא תלך רכיל בעמיק' [ויקרא יט, טז] ואומר 'הולך רכיל מגלה סוד' [משלי יא, ג]. ההוא תלמידא דנפיק עליה קלא, דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתינן שנין, אפקיה רב אמי מבי מדרשא, אמר: דין גלי רזיא. [היה תלמיד אחד שיצאה עליו שמועה שגילה בחוץ דבר שנאמר בבית המדרש עשרים ושנים לאחר שנאמר בבית המדרש. הוציא רבי אמי מבית המדרש באמרו: אדם זה מגלה סוד!]

אמנם בדיעבד לאחר שכתב נתפרסמה המענה של הרבי בראש כל חוצות אין אנו פטורים מלעיין בו ולבארו, שהרי תורה היא וללמוד אנו צריכים.

ג. לשון המענה של הרבי שנתפרסם עכשיו

וזה לשון המענה של הרבי:

"...לפעמים קרובות מתקלקל, ורואין במוחש שההכרזה על דבר כזה א. בימינו מגיע רק למיעוט. ב. מעטים מהם שימנעו עצמם על ידי זה (לאחר שהורגלו כמה וכמה שבתות). ולכן (במקום שאין רשות הרבים דאורייתא ומתאים לעירוב וכו') כדאי לעשות כמאמר חז"ל בזה – ובתנאי שלא לפרסם על דבר זה כלל".

המענה הזה אפוף מסתורין, כי הרב לוין לא גילה למי נכתבה מענה זו ואיך הגיע לידו דוקא (ומעניין שמאז ועד היום זה לא נתפרסם ב'תשורות' למיניהם, על ידי מקבל המענה או בני משפחתו). כמו כן חסר תחילת המענה המצויין בשלוש הנקודות. גם לא נתבאר באיזה עירוב מדובר ואיך היה בנוי, והרי הכרת פרטי השאלה מאירים בדרך כלל את התשובה. ואולי זה גם היה מסביר למה "כפשוט" שלא לפרסם. והאם יש כאן משנה ראשונה ומשנה אחרונה?

אבל כל השאלות הללו כמובן אינן פוטרות אותנו מלהתעמק במענה ולנסות להבינה עד כמה שאפשר.

ד. הלכה מפורשת שמצוה לתקן עירובין בכל מקום

לפני שאכנס לדון בפרטי המענה הזה, חשוב מאד להדגיש שודאי ואין צריך לומר שהרבי לא היה נגד בניית עירובין בכלל, שהרי תיקון עירובין בשביל לטלטל אינו מדת חסידות או מנהג שנהגו, אלא מדובר כאן בהלכה מפורשת ב'שלחן ערוך' (או"ח סי' שסו סי"ג): "מצוה לחזור אחר עירובי חצרות". וכן פסק אדמו"ר הזקן שם (סי"ח): "מצוה לחזור אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור". עוד נפסק ב'שלחן ערוך' (שם סי' שצה ס"א): "מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות ומבוכך עליו...". וכן פסק אדמו"ר הזקן שם (ס"א): "מצוה לחזור אחר שיתופי מבואות כמו אחר עירובי חצרות".

ומקור הדברים בטור שם (סי' שצה), וכן כתב המרדכי (עירובין סי' תקטו) על פי הגמרא בעירובין (סה, א, וכצ"ל ב'אגרות קודש' דלקמן), וכפי שציין ב'בית יוסף' שם.

ובשו"ת תשב"ץ (ח"ב סי' לז) כתב על חובת עשיית עירובין: "הזריז בזה הרי זה משובח... ומי שלבו נוקפו בזה הדיוטות גמורה היא או מינות נזרקה בו, וזכות גדולה היא למתקן".

ובשו"ת 'חתם סופר' (או"ח סי' צט) כתב: "שראוי ונכון לכל קהל עם ישראל בכל מקומות מושבותיהם לתקן מבואותיהם בתיקונים צורת הפתח או שארי תיקונים כיוצא בו... שא"א בשום אופן לקהל ישראל לשמור את כל בני ביתם קטנים כאלו וגם לא נשותיהם וחלושי דעת לשמרם בכל יום השבת מבלי להוציא מפתח ביתו החוצה דברים קטנים ומטפחת וקטנים ופתם בידם, וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים... והדבר מוטל על הרב הת"ח שבעיר לתקן המבואות, ואם לאו מכשול וקולר העם על צוואר".

ובשו"ת 'בית אב תנינא' (קונטרס כרם אב סי' א סוף אות כד) כתב: "אין לנו להחמיר ח"ו שלא לתקן עירובין מצד יראת שמים בסברות בדויות וכזבות".

המקורות דלעיל הן חלק מהמקורות שציין כ"ק אדמו"ר זי"ע ב'אגרות קודש' כשכתב "בענין שמצוה היא לתקן עירובין" (חלק ט עמ' מא-מב ועמ' קסה).

ה. איזה סוגי עירובין מתקלקלים "לפעמים קרובות"?

לאחרי ההקדמה הנ"ל נעיין בגוף המענה של הרבי.

הרבי כתב: "לפעמים קרובות מתקלקל [העירובין]. אמנם לכאורה זה ודאי לא כלל בנוגע לכל העירובין שבעולם. ולדוגמא העירוב בבארא פארק קיים כבר 22 שנה ולא שמענו לע"ע שנתקלקל אף לא פעם אחת באופן שלא הצליחו לתקנו לפני שבת והיו צריכים להכריז על ביטול העירוב. וכהנה רבות: בירושלים, בסידיני ובעוד מקומות. ועל כרחך צריך לומר שהרבי כתב כן בקשר לעירובין מסויימים שנבנו בצורה כזו שמתקלקלים.

וכדי להבין את זה כדאי לדעת שטיב העירוב שמתקנים תלוי מאד בתנאי המקום, היינו האם השלטונות תומכים בזה ומנפיקים רשיונות, כי במקומות כאלו אפשר לבנות עירוב שנעשה באופן חזק ומועיל לכתחילה, ובאם מתקלקל משהו אז אפשר לתקנו מיד. משא"כ במקומות שלא מקבלים רשיון, אז מוכרחים בדרך כלל להסתמך על קולות שונות שכשרים רק בדיעבד, ובאם מתקלקל משהו אין בידי בעלי העירוב לתקנו. בנוסף לזה תלוי העירוב גם במידת האחריות והאיכפתיות שהמארגנים לוקחים על עצמם, ועוד הרבה דברים כיוצא בזה.

דוגמא לזה אעתיק ממכתבו של הרה"צ ר' ישראל הגר (היום האדמו"ר מויזניץ מאנסי שליט"א), שכתב להגאון בעל 'שבט הלוי' בשנת תשס"ה, בו הוא מתאר את הקשיים הגדולים שיש להם עם העירוב כיון שלא קיבלו רשיונות:

"הנה בעירנו מאנסי שאנחנו גרים פה זה יותר מארבעים שנה, ובתחלה כשנתייסדה בכאן שכונ וויזניץ שהיה אז רק רחוב א' עשינו תיכף עירוב סביב זה הרחוב, ובמשך השנים נתרחב השכונ וגם גבולו של העירוב. אח"כ התיישבו הרבה אנשים חוץ מהשיכון וגם שם עלה בידינו לעשות העירוב בהשתדלות מרובה כי היה תוך הישוב

של הגויים, והעירייה כאן אין נותנים רשות לעשות העירוב ליד הכביש כמו בא"י, ע"כ צריכים לעשות העירוב בחצרותיהם של הגויים. וכל פעם שמרחיבים העירוב על כי הישוב הולך ומתרחב יש לנו קושיים הרבה עם שכנינו הגויים, שצריכים ליכנס בחצרותם, ומטעם זה אין יכולים לחזק בדקי העירוב, וגם בדיקת העירוב קשה מאד בכל שבוע מטעם זה. ועכשיו שנתרחב הגבול מאד ממילא העול של העירוב קשה מאד, גם לרבות שמצוי מאד שהחוטים נפסקים, ולאחרונה דברנו עם חברת העלעקטריק שיתנו לנו רשות להשתמש עם העמודים שלהם שיש להם עמודים חזקים והם עומדים ברחוב באופן שקל ונוח מאד לבודקם, כי בצדי העמודים משתרעין חוטי הטעלעפאן, וקבלנו רשותם להעמיד לחי אצל כל עמוד תחת החוט מכוון כנגדו, באופן שהחוט שלהם יהיה הקנה העליון. ובכך נפשנו בשאלתנו שהיות שהחוט שלהם אינו ישר לגמרי שהולך באמצע בין העמודים... והרבה פעמים הולך גם למטה מג' טפחים, אם יכולים לעשות לכתחילה עירוב כזה..." [תשובת ה'שבט הלוי' היתה "שהמנהג להורות להקל בזה"].

ולפי זה מובן מה שכתב הרבי ש"לפעמים קרובות מתקלקל [העירוב]", כי עירובין מהסוג שנעשה בלי רשיונות וכי"ב אכן יכולים להתקלקל לעתים קרובות בלי אפשרות לתקנם בזמן לפני שבת. אבל באם נעשו עם רשיונות ועם עסקנים ומשגיחים שהרבנים עומדים עליהם, ודאי ניתן בסייעתא דשמיא לעשות עירובין שאינם מתקלקלים. וברוך-השם שבשנים האחרונות בארה"ב, לאחר ריבוי התדיינות בבתי משפט, הרי ברוב המקומות מקבלים רשיונות לבניית עירובין, ואכשר דרי למעליותא. ועוד מעלה יש בעירובין של היום שחוטי העירוב מאד חזקים ואינם נקרעים בקלות, מה שלא היה כן בעבר.

ו. על איזה סוגי עירובין הורה הרבי "שלא לפרסם על דבר זה כלל"?

על פי הנ"ל יבוארו דברי הרבי גם בהמשך המענה, שם נאמר:

"...ולכן (במקום שאין רשות הרבים דאורייתא ומתאים לעירוב וכו') כדאי לעשות כמאמר חז"ל בזה – ובתנאי שלא לפרסם על דבר זה כלל".

ולכאורה הענין דתיקון עירובין שלא לפרסום הוא חידוש גדול, ויל"ע במה זה שונה מכל שאר העירובין בעולם שנעשו ונעשים בפרסום. ולדוגמא בעלמא אציין העירוב דכפר חב"ד שעליו כתב הרבי: "מזל טוב בעד גמר העירוב בשעה טובה ומוצלחת" ('אגרות קודש' חלק יג עמ' שצו).

ויש לבאר בזה, דהנה לעיל הובא הטעם ד"מצוה לחזר אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור". אמנם הרבי ב'לקוטי שיחות' (חלק יא עמ' 64) מביא עוד טעם לתיקון עירובין, מה שכתב ה'פרישה' שם (סי' שצה סק"א): "לצורך הנאתו כדי לטייל [=עירובי תחומין] או להביא צרכי אכילתו [=עירובי חצירות], וזה מצוה כמו שנאמר [ישעיה נח, יג] וקראת לשבת עונג". וראה עד"ז בדברי ה'חתם סופר' שם: "וכמה צער ודוחק יסבלו הגדולים הנזהרים". ויש חילוק למעשה בין שני הטעמים הללו, שהרי עירובין הנעשים בסוד והאנשים לא יודעים אודותם, ודאי מועיל להציל יהודים מאיסור טלטול בשוגג ובמזיד, אבל עדיין חסר בו ענין עיקרי נוסף של עונג שבת. ולפי זה יוצא דכשמדובר על חיוב תיקון עירובין מדובר גם על אפשרות שאנשים יטלטלו בו. ומעתה נשאלת השאלה למה כותב הרבי שיעשו עירוב ולא יפרסמו עליו?

ועל פי מה שביארנו לעיל זה יובן, שהרבי מתייחס כאן רק לסוגי עירובין כאלו שמתקלקלים "לפעמים קרובות", ועל כן לא כדאי לפרסם את קיומו, כדי שלא יכשלו האנשים. אמנם למרות זאת ודאי שבאם אין אפשרות לבנות עירובין משובחים יותר, כדאי לבנות גם עירובין כאלו, כיון שבכל זאת זה יציל אנשים מלהיכשל בחילול שבת על ידי שיטלטלו בשוגג או במזיד.

[ולפי דרכינו אולי יש להבין למה הורה הרבי ש"לא" לפרסם מענה זה "כפשוט", כיון שתוכן הדברים שנכתבו בו אינם הוראה כללית לכל העירובין בעולם ולדורות, אלא נוגע לסוג עירובין מיוחד שמתקלקלים "לפעמים קרובות"].

ז. אדמו"ר הזקן כותב מפורש איך לתקן עירוב במקום שהוא רשות הרבים מדאורייתא

ולכאורה צריך עיון מה שכתב הרבי: "במקום שאין רשות הרבים דאורייתא ומתאים לעירוב וכו'", והרי מפורש יוצא מפי אדמו"ר הזקן שגם במקום שהוא רשות הרבים דאורייתא אפשר לתקן שם עירוב, וכה כתב (שם סי' שסד ס"ד):

"...מדברי סופרים אין צורת פתח מועלת לרשות הרבים גמורה אם נשלמו בה כל תנאי רשות הרבים שנתבאר [בסי' שמ"ה, אלא] הבא להכשיר רשות הרבים [גמורה], היינו להתיר בה הטלטול, צריך לעשות לה דלת מכאן ודלת מכאן, והוא שננעלות בלילה... ויש אומרים שא"צ שיהיו נעולות בלילה רק שיהיו ראויות לינעל שאם משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן שיהיו ראויות לינעל. ויש להחמיר כסברא הראשונה אף על פי שהעיקר כסברא האחרונה. וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שיש אומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה". וראה עוד עד"ז

בשורת 'בית אפרים' (א"ח סי' כו לקראת הסוף – בספר 'כל כתבי המשכנות יעקב והבית אפרים' תחילת עמ' ריב): "ומי שלבו נוקפו יוכל לעשות לשתי הרוחות לכל אחד עמוד מכאן ועמוד מכאן רחב אמה" [ראה ש"ע אדה"ז סי' שמה ס"ה וסי' סד הערה לא במהדורות המתוקנות וש"ת 'צמח צדק' א"ח סי' צה].

ולכאורה אדרבה, באם במקום שאינו רשות הרבים מדאורייתא כדאי לתקן עירוב כדי להציל יהודים מחילול שבת דרבנן, הרי במקום שהוא רשות הרבים מדאורייתא **ודאי יש לתקן עירוב כדי להציל יהודים מחילול שבת מדאורייתא מכל-שכן וקל-וחומר?**

אמנם על פי מה שביארנו לעיל זה מתבאר בפשטות, שכיון שהרבי מתייחס במענה זה לסוג עירוב שלא יכולים לקבל רשיון ושיתוף פעולה מצד השלטונות, הרי במקום זה לא שייך במציאות שיתקנו עירוב עם דלתות או עם פסי ביראות, וממילא אינם יכולים לעשות שם שום עירוב.

ח. דברי הרב לוין בביאור מענת הרבי תמוהים

והנה במה שכתב הרבי בהמשך המענה: "...ולכן (במקום שאין רשות הרבים דאורייתא ומתאים לעירוב וכו') כדאי לעשות כמאמר חז"ל בזה – ובתנאי שלא לפרסם על דבר זה כלל", כתב הרב לוין להסביר: "מתוך המענה הזה... נראה להסיק כמה פרטים: (א) עיר שיש בה ששים רבוא, שהיא רשות הרבים דאורייתא, אינה מתאמת לעירוב כלל. (ב) בעיר שאין בה ששים רבוא, כדאי לעשות בה את עירוב, בתנאי שלא לפרסם על דבר זה כלל".

ולכאורה דבריו תמוהים מאד ואינני מסוגל ליישבם:

(א) איך ניתן לומר שמקום "שהיא רשות הרבים דאורייתא, אינה מתאמת לעירוב כלל", והרי זה היפך הלכה המפורשת בשלחן ערוך אדה"ז, וכו"ל!

(ב) מה שכתב הרב לוין "עיר שיש בה ששים רבוא", הרי זה לשיטתו, על פי מה שחידש (בהרבה מקומות) שכל אנשי העיר מצטרפים לששים רבוא שעושים רשות הרבים. אמנם מלים אלו אינם מופיעים כלל במכתבו של הרבי, וכפי שיראה כל מעיין.

ושיטה זו היא נגד פשטות המבואר בשלחן ערוך אדמו"ר הזקן בכמה מקומות: "ויש אומרים שכל שאין ששים רבוא עוברים בן בכל יום כדגלי המדבר אינו רשות הרבים" (סי' שמה ס"א); "שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה" (סי' שסג סמ"ד); "מבוי המפולש... [ש]אינו רשות הרבים, כגון שאין רבים בוקעים בן..." (סי' סד ס"א). וראה עוד שם (סי' שמה ס"א): "...הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים". והארץ בזה בטוב טעם הגאון החסיד ר' יחיאל מנחם מענדל קלמנסון שליט"א ראש ישיבת ברינוא עיי"ש. מעתה יוצא שאין מושג הלכתי של "עיר שיש בה ששים רבוא", שאפילו באם יש רבוא רבבות אנשים בעיר שאינם עוברים באותו רחוב בכל יום אין היא רשות הרבים דאורייתא. ויש לציין שכמעט לא נמצא בזמנינו בעולם הזה רחוב שבו עוברים ס' רבוא בכל יום (אמנם נאמר לי שבמדינת יפן יש כזה רחוב).

ט. מקום שיש שם ס' רבוא בוקעים בו אינו רשות הרבים דאורייתא רק בהתקיים עוד כמה תנאים

ויש להוסיף בזה, שאפילו מקום שיש בו ס' רבוא אינו רשות הרבים דאורייתא רק בהתקיים עוד כמה תנאים.

ואעתיק בזה סיכום הדברים להלכה כפי שנכתב ב'קול קורא' מכ"ג אלול תשפ"א, שעליו חתמו שש עשרה רבני חב"ד (וזכיתי גם אני להצטרף אליהם):

"כי דין רשות הרבים דאורייתא לפי דעת אדה"ז הוא רק כאשר בוקעים בה ששים רבוא בכל יום (שוע"ר סימן שמ"ה ס"א, וכמבואר בא"ק רבינו ח"ט עמוד מא). והגם שאדמו"ר הצמח צדק כתב שכל יר"ש יחמיר לעצמו (חידושי צ"צ על הש"ס סד, ב), מ"מ גם לדעתו כך היא ההלכה מעיקר הדין.

והנה בזמנינו ובמקומותינו ישנם עוד שני טעמים שבגללם אין לחוש לרה"ר דאורייתא גם לדעה המחמירה: (א) שאין הרחובות מפולשים משער לשער, עיין מ"ש אדה"ז בשלחנו (סי' שמ"ה ס"א) דבעינן מפולש ומכוון, וכמבואר מדברי הצ"צ בחידושי הש"ס (לג, ב-לד, א) שאף כשאין חומה לעיר (דייקא) נצרך תנאי זה. (ב) העיירות הגדולות שלנו הן מוקפות בחומות הבתים מארבע רוחות (ומהני בזה, כמבואר בשוע"ר סימן שנג בקו"א סק"א)".

י. עירוב שלא נעשה בתכלית השלימות יש להשתדל לשפרה

בשולי הדברים כדאי מאד להעתיק הוראה ברורה של הרבי (שלחן מנחם חלק ב עמ' קפג):

"פשוט – שבמקום שישנו [עירוב] – צריכה להיות השתדלות וכו' שיהיה כדון, ואשרי חלקם דמזכי הרבים, ואמלי שמרו שבת אחת כו'..."

היינו שאפילו במקום שקיים עירוב שאינו בתכלית השלימות, אין ללחום נגד העירוב ח"ו, אלא צריך וחובה על כל מי שבידו להשתדל בזה לשפר את העירוב שיעשה כהלכה.

סיכום:

* תיקון עירובין הוא חיוב גדול, וכפי שפסק אדמו"ר הזקן להלכה בשולחנו: "מצוה לחזר אחר עירובי חצירות כדי שלא יבואו לטלטל באיסור".

* ישנם בכללות שני סוגי עירובין: אלו הנעשים עם רשיונות ותמיכה מצד הממשלה, ואלו הנעשים בלעדיה. עירוב הנעשה בלי רשיון לפעמים קרובות מתקלקל, ויכול להביא לידי מכשול.

* גם עירובין הנעשים באופן שמתקלקלים לעתים קרובות כדאי לעשותם, כדי לזכות את הרבים בשמירה מחילול שבת, אבל לא לפרסם על קיומם, כדי שלא להביא את האנשים לידי מכשול.

* גם מקום שהוא רשות הרבים מדאורייתא אפשר לתקן שם עירוב עם דלתות הננעלות בלילה או עם פסי ביראות.

* כדי שהמקום יהיה רשות הרבים מדאורייתא צריך שיעברו באותו רחוב ששים רבוא, ושאר אנשי העיר שאינם עוברים שם אינם מצטרפים לזה.

* אפילו במקום שעוברים שם ס' רבוא אין זה רשות הרבים מדאורייתא רק באם הרחובות מפולשים, "דהיינו השערים מכוונים זה כנגד זה".

* במקום שישנו עירוב שאינו בתכלית השלימות, יש להשתדל שיהיה כדיון, אבל אין ללחום נגד העירוב ולבטלו ח"ו.

הערה: הרבה מהנ"ל מהווה גם מענה למה שכתב הרה"ת וכו' וכו' מו"ה מאטל קראסיאנסקי רב ק"ק אור חדש מלבורן, אוסטרליה, שלמרות המבואר ב'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן ובפוסקים שמצוה לתקן עירובין מכל מקום אינו מתאים לחסיד, ודבר זה אינו, שהרי מצווים אנו להציל יהודים מחילול שבת בשוגג ובמזיד וגם להוסיף עונג שבת ליהודי העיר.